

επανεκδόσουν τα πολύτιμα αυτά έργα, που αποτελούν ξεχωριστή πνευματική δημιουργία και ουσιαστική προσφορά στα γράμματα μας. Για το λόγο αυτό η επιμέλεια των μεταφράσεων αυτών παρέμεινε πιστή στην πρωτότυπη γραφή του μεταφραστή, προβαίνοντας μόνο σε μια ισοδύναμη φωνολογικά γλωσσική απόδοση του κειμένου σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες ορθογραφίας της νεοελληνικής γλώσσας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Γ΄ είναι ένα από τα δέκα ιστορικά, όπως τα λένε, δράματα του Σαίξπηρ — η πρώτη, λέει ο Γεώργιος Μπράντες, ιστορική τραγωδία του Σαίξπηρ με γερά δεμένη σαηνική δράση — και έρχεται σαν συνέχεια του *Ερρίκου του ΣΤ΄*. Γράφτηκε, όπως πιστεύεται, γύρω στα 1593 και πρωτοτυπώθηκε στα 1597. Η υπόθεσή του ήταν εκείνο τον καιρό μια από τις πιο αγαπητές στην αγγλική σηνή. Μνημονεύεται ένα δράμα μ' αυτή την υπόθεση, γραμμένο στα λατινικά από κάποιον δόκτορα Legge, και που παίχτηκε πριν από τα 1583 στο Καίμπριτζ, και ένα άλλο, ασήμαντο, γραμμένο στ' αγγλικά, με τον τίτλο *Η αίθρηνή τραγωδία του Ριχάρδου του Γ΄*. Το τελευταίο, που τυπώθηκε στα 1594 και που είχε, όπως είναι πιθανό, γραφτεί στα 1588, φαίνεται πως το είχε υπόψη του ο Σαίξπηρ, ο οποίος όμως την υπόθεση του έργου του, στα κυριότερα σημεία της, την πήρε από το χρονικό του R. Holinshed (1577-1578).

Το δράμα είναι συγκεντρωμένο, με σπάνια σε θεατρικό έργο συνοχή, γύρω από το Ριχάρδο, δούκα του Γκλόστερ, που ανεβαίνει στο θρόνο της Αγγλίας παραμερίζοντας, με την επιτήδεια και χωρίς κανέναν ηθικό φραγμό δολερή πολιτική του, όλα τα εμπόδια που στέκονταν στο δρόμο του. Για τον ήρωά του αυτόν βρήκε ο Σαίξπηρ στο «χρονικό» του Holinshed τους ακόλουθους

σύντομος, μα αδρούς χαρακτηρισμούς, όπως τους παίρνομε από το βιβλίο του Γ. Γ. Γερβίνου.

«Ο Ριχάρδος γεννήθηκε με δόντια, άσπασμος, με τον αριστερό του τον ώμο πιο ψηλά από το δεξί. Μοχθηρία, οργή, φθόνος χαρακτηρίζαν την ψυχή του· γρήγορη και λεπτή εξυπνάδα χαρακτηρίζαν το πνεύμα του. Ήταν άξιος πολέμαρχος· γενναϊόδορος για να κερδίζει τους πρόσκαμους φίλους του και άρπαγας για ν' αποσχά τα μέσα που του χρειάζονταν γ' αυτόν το σκοπό, δημιουργώντας έτσι παντοτινούς εχθρούς. Μυστικός, βαθύς υποκριτής, ταπεινός στους τρόπους του, ήταν, την ίδια ώρα, εγωιστής και αλαζονικός μέσα στην καρδιά του: όλος γλύκα απόξω και όλος μίσος από μέσα: έτοιμος να σε φάγσει την ώρα που μελετούσε το θάνατό σου· σκληρός και άσπλαχνος όχι τόσο από φυσική κακία, όσο από πολιτική σκοπιμότητα. Όταν βρισκότανε σε κίνδυνο η ζωή του, ή κινδύνευαν οι φίλόδοξοι σκοποί του, δεν είχε συμπόνια ή λύπηση ούτε για εχθρό, ούτε για φίλο».

Αυτή την τόσο μελανά χρωματισμένη περιγραφή του Ριχάρδου την είχε ο Holinshed δανειστεί από την *Ιστορία του Εδουάρδου του Ε΄*, όπως την έγραψε ο Thomas More (1480-1535). Ωστόσο αυτός, συμπαθώντας τον οίκο των Λάνκαστερ, δε στάθηκε, όπως φαίνεται, αρκετά αμερόληπτος σ' αυτό το βιβλίο του. Γ' αυτό πολλοί συγγραφείς πιστεύουν πως η εικόνα αυτή του Ριχάρδου, που ήταν από τον οίκo του Γιορκ (της Υόρκης), είναι κάπως υπερβολική και άδικη και πως στην πραγματικότητα ο Ριχάρδος ο Γ΄ δεν ήταν τέτοιο τέρας όπως τον θέλει ο θρόλος.

Ανάμεσα στο Ριχάρδο και στο βασιλικό στέμμα, που

ονειρεύεται ο Ριχάρδος, στέκονται πολλά εμπόδια που πρέπει να λείψουν. Στο θρόνο κάθεται ο μεγαλύτερος αδερφός του, ο ασθενικός βασιλιάς Εδουάρδος ο Δ΄, που όμως από την ακόλαστη και τρυφήλή ζωή που κάνει μπορεί κανείς να προβλέψει το γρήγορο θάνατό του. Μα, για να φτάσουν τα βασιλικά δικαιώματα μέχρι τον ίδιο Ριχάρδο, πρέπει να λείψουν πρώτα οι δυο γιοι που άφησε ο βασιλιάς Εδουάρδος, και ακόμη ο άλλος, μεγαλύτερος κι αυτός, αδερφός του, ο Γεώργιος, δούκας του Κάρνς (της Κλαρεντίας), και όλοι όσοι θα ήθελαν και θα είχαν τη δύναμη ν' αντιδράσουν στα σχέδιά του. Αρχίζοντας λοιπόν ο Ριχάρδος από τούτο τον αδερφό του, καθλώνει να φτάσει σ' αυτή του βασιλιά Εδουάρδου η φήμη πως ήτανε τάχα κάποια προφητεία που έλεγε πως η ζωή του βασιλιά κινδυνεύει από κάποιον που ονομαζότανε Γεώργιος. Το αποτέλεσμα είναι να κλειστεί ο Γεώργιος του Κλάρενς στον Πύργο και, με τη συνέργεια του Ριχάρδου, να θανατωθεί ύστερ' από λίγο κατά διαταγή του βασιλιά, μολοντί ο βασιλιάς είχε εγκρίμως ανακαλέσει τη διαταγή του.

Στο μεταξú ο Ριχάρδος, για να σιγουράρει τον εαυτό του απ' όλες τις μεριές, αποφασίζει να κάνει γυναίκα του την Άννα, χήρα του πρίγκιπα της Ουαλίας Εδουάρδου. Και το κατορθώνει, μολοντί αυτός ο ίδιος, ο Ριχάρδος, είχε σκοτώσει τον άντρα της στον πόλεμο («Πόλεμος των Δύο Ρόδων»), και είχε δολοφονήσει τον πεθερό της, το βασιλιά Ερρίκο τον ΣΤ΄, μέσα στη φυλακή. Η πρόταση γάμου γίνεται, με πρωτόκουστο τρόπο, την ώρα που η Άννα, μαυροντυμένη, ακολουθεί το λείψανο του βασιλιά Ερρίκου.

Έτσι είναι τα πράγματα, όταν ο θάνατος του βασιλιά Εδουάρδου του Δ' (1483) φέρνει το Ριχάρδο πιο κοντά στο σκοπό του. Τώρα βασιλιάς γίνεται, σε ηλικία δύο-και-χρονών, ο μεγαλύτερος γιος του Εδουάρδου, Εδουάρδος κι αυτός, πρίγκιπας της Ουαλίας, που ως ανήλικον τον επιτροπύει ο μόνος που του είχε απομείνει από τον πατέρα του θείος, ο Ριχάρδος. Με αυτή την ιδιότητα, ο Ριχάρδος βρίσκει τώρα πιο πρόθυμους φίλους και συνεργάτες για το σκοπό του — και πρώτον και καλύτερο τον αυνεϊδητο δούκα του Βούκιγχαμ — και κατορθώνει να εκτοπίσει όλους όσους θα μπορούσαν ν' αντιδράσουν στα σχέδιά του. Φυλακίζει και ύστερα θανατώνει τους συγγενείς της βασιλίσσας Ελισάβετ. Βάζει τους δυο γιους του Εδουάρδου του Δ' να κατοικήσουν στον Πύργο του Λονδίνου, και αρχίζει να κηρύσσει γι' αυτούς πως δεν είναι γνήσια παιδιά του αδερφού του. Μάλιστα δε διατάζει ν' αμφισβητήσει τη γνησιότητα και των δικών του των αδερφών, αμφισβητώντας έτσι και τη συζυγική πίστη της μητέρας του, δούκισσας του Γιορκ. Έτσι, και με τη βοήθεια του δολερού Βούκιγχαμ, κατορθώνει ν' ανεβεί στο βασιλικό θρόνο, ενώ μπροστά στον κόσμο καμώνεται τάχα πως αναγκάζεται να το κάνει δίχως τη θέλησή του, σα μεγάλη αυτοθυσία, υποχωρώντας στο θέλημα του λαού.

Όμως και τώρα ο Ριχάρδος δεν είναι ήσυχος. Οι γιοι του Εδουάρδου του Δ' ζουνε. Για να νιώσει το έδαφος στερεό κάτω από το θρόνο του, καταλαμβάνει πως πρέπει και αυτοί να πεθάνουν — και, με τη βοήθεια κάποιου Τύρρελ, βάζει να τους πνίξουν μέσα στον Πύργο. Έτσι — από το θάνατο κι αυτών των δύο, δε μένουν πια πα-

ρά ο γιος και η κόρη του Κλάρενς, και η Ελισάβετ, η κόρη του πεθαιμένου βασιλιά Εδουάρδου, που θα μπορούσαν, όπως να 'ναι, να του προξενήσουν κάποια ανησυχία. Τον πρώτο τον κλείνει στη φυλακή: τη δεύτερη την παντρεύει με κάποιον άντρα από ταπεινό γένος: την Ελισάβετ, την πιο επικίνδυνη, αποφασίζει να την παντρευτεί και, για να μείνει ελεύτερος, βάζει και δολοφονούν τη γυναίκα του, την Άννα. Η χήρα βασίλισσα Ελισάβετ, παρ' όλο που τ' όνεφρό της είναι να παντρεύει την κόρη της με τον κόμη Ερρίκο του Ρίτμοντ, από τη γενιά των Λάνκαστερ, μνηστήρα του αγγλικού θρόνου, είναι έτοιμη — ή καμώνεται πως είναι έτοιμη — να δώσει τη συγκατάθεσή της γι' αυτόν το γάμο. Μα τα γεγονότα έρχονται πια να ματαιώσουν τα σχέδια του Ριχάρδου.

Ο Ρίτμοντ, από τη Γαλλία όπου είχε καταφύγει, έρχεται με το στρατό του να διεκδικήσει το στέμμα. Ο Ριχάρδος, πολέμωντας γενναία, πεθαίνει (1485) στο πεδίο της μάχης. Βασίλιάς της Αγγλίας γίνεται ο Ρίτμοντ, που βασίλευσε ως το 1509, με τ' όνομα Ερρίκος ο Ζ', και που, παίρνοντας γυναίκα του τη νεαρή Ελισάβετ, φέρνει την ένωση των οίκων του Λάνκαστερ και του Γιορκ, και δίνει έτσι τέλος στον πολυχρόνιο «Πόλεμο των Δύο Ρόδων».

Για το Ριχάρδο τον Γ', όπως τον παρουσιάζει στο δράμα του ο Σαίξπηρ, έχει γράψει ο φημισμένος Δανός κριτικός Γεώργιος Μπράντες τ' ακόλουθα χαρακτηριστικά λόγια:

«Διαφορετικά απ' ό,τι κάνουν πολλοί σοματικά αδικημένοι από τη φύση, ο Ριχάρδος έχει τέλεια συναίσθηση για το παρουσαστικό του. Δε φαντάζεται τον εαυτό του

ωραίο, ούτε τον αγατούν οι θυγατέρες της Εύας, στις οποίες πολλές φορές η δυσμορφία μπορεί να ξυπνήσει κάποιον όχτο που συγγενεύει πολύ με την αγάπη. Όχι, ο Ριχάρδος νιώθει τον εαυτό του αδικημένον από τη φύση. Από τον καιρό που γεννήθηκε, η φύση απέναντί του δείχνει σκληρή, και, παρ' όλο το δυνατό μυαλό του και το περιήφανο το πνεύμα του, ο Ριχάρδος μεγάλωσε σαν καμένας απόκληρος της τύχης. Βρέθηκε ευθύς εξαρχής χωρίς μητέρα, και ήταν υποχρεωμένος ν' ακουει τους σαρκασμούς των εχθρών του. Οι άνθρωποι έδειχναν τον ίσχυο του και γελούσαν. Τα σκυλιά τον εγάβγιζαν όταν περνούσε κουτσαίνοντας. Όμως μέσα σ' αυτό το αποτυχημένο κορμί κατοικεί μια φιλόδοξη ψυχή. Οι δρόμοι που οδηγούν τους άλλους ανθρώπους στην ευτυχία και στη χαρά είναι κλειστοί γι' αυτόν. Μα αυτός θέλει να κυβερνήσει· νιώθει πως έχει γι' αυτόν μόνο γεννηθεί στον κόσμο. Η εξουσία είναι γι' αυτόν το παν, είναι η έμμονη ιδέα που τον κατέχει. Μόνο με τη δύναμη μπορεί να πάρει εκδίχηση από τους ανθρώπους γύρω του, για τους οποίους νιώθει μίσος ή καταφρόνια ή και τα δυο μαζί. Η δόξα του βασιλικού στέμματος πρέπει να στολίζει αυτό το κεφάλι που στέκεται απάνω σ' αυτό το παραμορφωμένο κορμί. Βλέπει τη χρυσή του λάμψη από πολύ μακριά. Πολύς ζώες στέκονται ανάμεσα σ' αυτόν και στο σκοπό του. Μα δε θα υποχωρήσει μπροστά σε κανένα δολερό μέσο, σε καμιά προδοσία, σε κανένα φόνο, αρκεί μόνο να φτάσει εκεί που θέλει».

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΤΟΥ ΣΑΙΞΠΗΡ

Ερρίκος ΣΤ' (2ο μέρος)	γράφτηκε το 1590-1591
Ερρίκος ΣΤ' (3ο μέρος)	» 1590-1591
Ερρίκος ΣΤ' (1ο μέρος)	» 1591-1592
Άλλα αντ' άλλων	» 1592-1593
Ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Γ'	» 1592-1593
Τίτος Ανδρόνικος	» 1593-1594
Η στρίγγλα που έγινε αρνάκι	» 1593-1594
Οι δυο άρχοντες απ' τη Βερόνα	» 1593-1594
Αγάπης αγώνιας άγρονος	» 1594-1595
Ρωμαίος και Ιουλιέττα	» 1594-1595
Ο βασιλιάς Ριχάρδος ο Β'	» 1595-1596
Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας	» 1595-1596
Ο βασιλιάς Ιωάννης	» 1596-1597
Ο έμπορος της Βενετίας	» 1596-1597
Ερρίκος Δ' (1ο και 2ο μέρος)	» 1597-1598
Πολύ κακό για τίποτα	» 1598-1599
Ερρίκος Ε'	» 1598-1599
Ιούλιος Καίσαρας	» 1599-1600
Όπως αγαπάτε	» 1599-1600
Δωδέκατη νύχτα	» 1599-1600
Άμιετ	» 1600-1601
Οι εύθυμες κυράδες του Ουίντσορ	» 1600-1601
Τρωίλος και Χρυσήδα	» 1601-1602
Τέλος καλό, όλα καλά	» 1602-1603
Με το ίδιο μέτρο	» 1604-1605
Οθέλλος	» 1604-1605